

7. Рыбаков В.П. Основы спортивного бадминтона/ Д.П. Рыбаков, М.Н Штильман. – М.: Физкультура и спорт, 1982. – 144 с.

8. Сергієнко Л.П. Комплексне тестування рухових здібностей людини. Навчальний посібник / Л.П.Сергієнко. – Миколаїв. УДМТУ, 2001. – 360 с.

9. Смирнов Ю.П. Бадминтон: учебник для вузов / Ю.П.Смирнов. – 2-е узд., с изм. и допол. – М.: Советский спорт, 2011. – 248 с.

Олена Маркова,

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДУ ТІЛА ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Кількісне вивчення складу тіла відноситься до числа розділів морфології людини, що інтенсивно розвиваються [2]. В даний час цей науковий напрям зазнає нового підйому у зв'язку з розвитком і впровадженням в практику нових технологій.

Сучасні прилади, які оцінюють складові компоненти маси тіла, повинні володіти високою точністю, бути неінвазивними і мати можливість застосування в польових умовах. На сьогоднішній день цим вимогам найкраще відповідає біоімпедансний аналіз (БІА) [8].

Метою даної науково-дослідної роботи є теоретичне обґрунтування та практична перевірка особливостей складу тіла учнів підліткового віку різних вікових груп.

Відповідно до поставленої мети ставилися **завдання:**

1. Теоретично обґрунтувати актуальність дослідження визначення особливостей складу тіла.

2. Дослідити вплив рівня рухової активності на співвідношення жирової та м'язової складової тіла підлітків.

3. Проаналізувати отримані результати складу тіла методом біоімпенданса, в залежності від віку, статі та рівня рухової активності.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження закономірностей розвитку в онтогенезі є дуже важливим для встановлення послідовності етапів розвитку тілобудови, статевого дозрівання, варіювання розмірів тіла. Розміри тіла і абсолютна величина його маси є головними ознаками фізичного розвитку. Відомо також, що одним із інтегральних показників статури є його конституційні особливості, якими й окреслюється

відносний вміст складників маси тіла індивіда [1]. Склад тіла протягом онтогенетичного циклу людини зазнає значних змін, люди одного і того ж календарного віку можуть перебувати в істотно різних станах з точки зору життєздатності [4].

Аналіз і контроль жирової, безжирової і м'язової маси, загального вмісту води в організмі дозволяє оцінити і прогнозувати розвиток метаболічного синдрому, визначити раціон харчування и контролювати ефективність процедур корекції [9]. Дослідження компонентів маси тіла проводилися багатьма вченими [3]. Так, відомо, що склад тіла змінюється під впливом різного вмісту білків, жирів і вуглеводів в харчовому раціоні [6]. Підвищення рівня жирової маси відбувається в разі збільшення частки вуглеводно-жирового комплексу в дієті, а при обмеженні кількості жирної їжі, та такої, що вміщує багато вуглеводів, реєструються зворотні зміни складу тіла. Застосування різних фармакологічних засобів також впливає на склад тіла: використання анаболічних препаратів збільшує м'язову масу, підвищує працездатність і витривалість [10].

Зміни м'язового компоненту можуть бути транзиторними або стійкими, що визначається станом метаболічних процесів у відповідному періоді онтогенезу, раціоном харчування, режимом рухової активності та станом соматичного здоров'я людини [5]. Відомо, що остеогенез починаючись з народження, продовжується до 25-30 р., а вікові зміни кісткової компоненти найбільш помітні у перші роки онтогенезу [3]. Зміна кісткової маси може змінюватися або бути стійкою, що визначається станом метаболічних процесів у відповідному періоді онтогенезу, регіонально-екологічними відмінностями, аліментарним забезпеченням, режимом рухової активності, станом соматичного здоров'я, соматотипом людини [7].

Індивідуальні відмінності в розвитку м'язких тканин особливо специфічні для підшкіряної клітковини, їх можна помітити і візуально. Однак в одній з робіт Я. Матейко велику увагу у визначенні індивідуальних відмінностей будови тіла людини приділяється методиці кількісній оцінці основних компонентів маси тіла найбільш доступними соматометричними методами.

Жировий і м'язів компоненти є основними характеристиками складу тіла людини морфологічної основи його конституції. Розвиток мускулатури можна оцінювати за обхватними розмірами (периметри) кінцівок. Для обчислення товщини м'язового шару кінцівку розглядають як циліндр. З молодшого шкільного віку і з кожним наступним роком, до юнацького віку м'язова маса поступово збільшується.

Виразність кісткового компонента знаходиться під генетичним контролем: відповідна реакція на зовнішній вплив суворо індивідуальна як в кількісному, так і в якісному аспектах. Кістковий і м'язовий

компоненти беруть участь у мінеральному обміні, активно реагують на зміну фізичних навантажень.

Виклад основного матеріалу. В процесі проведення експериментальної роботи ми використовували наступні методи: 1. Анамнез. 2. Біоімпедансний аналіз складу тіла. В експерименті взяло участь 30 учнів підліткового віку Торговицької ЗШ I-III ступенів ім. Є.Ф. Маланюка. Прилад біоімпедансу BF500 використовувався в однакових умовах й в один і той же час. Після 2-ох годин після останнього прийому їжі.

Одним із завдань нашого дослідження був аналіз отриманих результатів складу тіла дітей підліткового віку з врахуванням вікових груп, статі, рівня рухової активності та раціону харчування.

Таблиця 1

Середні показники жирового і м'язового компонентів тіла учнів різних вікових груп (n=10 осіб у кожній віковій групі)

	Компонент (%)								
	ВЖК			ВВЖК			МЖК		
	10-11	12-13	14-15	10-11	12-13	14-15	10-11	12-13	14-15
$\bar{x}$	18,1	19,5	20,1	3,2	3,6	4,1	22	21,8	24,2
δ	0,7	0,7	1,3	0,7	0,9	1,2	2,8	2,6	3,5

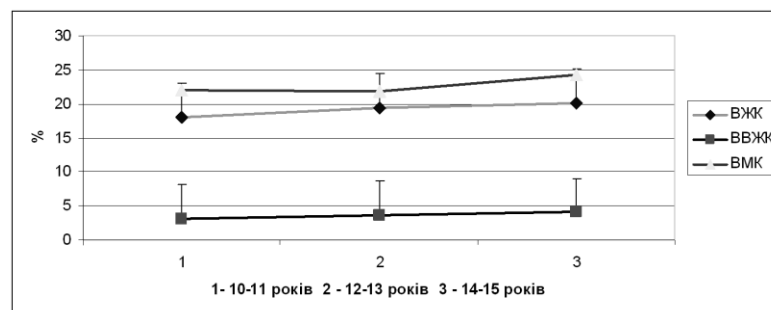

Рис. 1 Вікова динаміка змін жирового, вісцерального жирового і м'язового компонентів тіла дітей підліткового віку

Дані біоімпедансного дослідження вказують, що з віком, як у хлопців, так і у дівчат відбувається поступове збільшення жирового і м'язового компонентів, що цілком природно, так як відбувається ріст і розвиток організму. За середніми показниками як відсоткові, так і абсолютні значення цілком відповідають нормі, збільшення жирового компоненту з 10 до 15 років складає – 4,9 кг, вісцерального жиру – 1,2 кг, м'язового компоненту – 5,8 кг.

Але у 6 учнів вікової групи 10-11 років спостерігаються недостатня кількість жиру за показниками індикатору, а у 1 досліджуваного й вісцерального жиру. На це вказує й розрахований індекс маси тіла, який нижче норми у 12 учнів, з яких у 6 школярів

низькі показники жирового компоненту. Аналізуючи вміст жирового компоненту за статтю, можна відмітити, що існує різниця між хлопцями і дівчатами, так жировий компонент більший на 0,6 кг, а вміст вісцерального жиру на 0,5 кг у дівчат.

Таблиця 2

Середні показники жирового компоненту тіла учнів віком 10-15 років

	Хлопці n =15				Дівчата n=15			
	Жировий компонент				Жировий компонент			
	ВЖК (%)	АЖК (кг)	ВВЖК (%)	АВВЖК (кг)	ВЖК (%)	АЖК (кг)	ВВЖК (%)	АВВЖК (кг)
$\bar{x}$	18,9	7,9	3,3	1,4	19,5	9,0	4,0	1,9
m	0,7	0,5	1,0	0,8	0,7	0,8	1,6	0,6

Середні значення вмісту жиру 19,5%, який з віком дівчат поступово збільшується, і знаходиться, майже в межах норми (норма 20-21%). Максимальне значення жирового компоненту відбувається у 22 роки і складає близько 29%. Але у трьох дівчат 10 років спостерігається низький рівень жирового компоненту, в інших вікових групах, таких досліджуваних не виявлено. Це вказує на значний вплив гормональної системи (статеві гормони), яка починає активізуватися у більшості дівчат з 11-12 років і сприяє синтезу жирової тканини та сприяє «граціалізації» дівчат.

У хлопців також у віковій групі 10-11 років з 5-ти досліджуваних 3 школяра мають недостатню жирову масу, що вказує на астенізацію, яка в останній час стає досить частим явищем серед дітей підліткового віку.

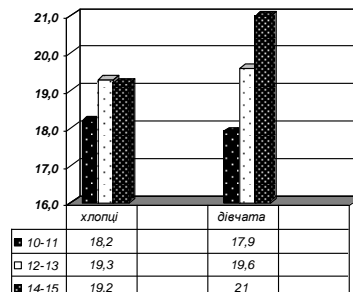

Рис. 2 Порівняльна характеристика відносного жирового і вісцерального жирового компонентів за статтю.

Вміст м'язового компоненту вказує на протилежні особливості (табл.3).

Таблиця 3

**Середні показники по віковим групам (n=5, в кожній підгрупі)
м'язового компоненту за статтю**

	М'язовий компонент											
	Хлопці						Дівчата					
	10-11		12-13		14-15		10-11		12-13		14-15	
	%	кг	%	кг	%	кг	%	кг	%	кг	%	кг
$\bar{x}$	24,3	7,6	24,0	10,1	27,1	13,9	19,7	6,3	19,7	9,8	21,3	11,5
δ	0,7	1,8	0,7	0,8	1,1	1,6	1,9	0,6	0,8	0,4	1,1	0,7

Найбільша різниця м'язового компоненту у віковій групі 14-15 років, що пов'язано з гормональною перебудовою (тестостерон) і активним синтезом білків у хлопців. Так, різниця з дівчатами складає 2,4 кг, а зміна м'язового компоненту у хлопців з 10-11 років до 14-15 років складає 6,3 кг.

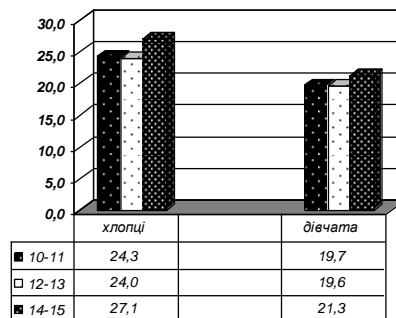

Рис. 3 Порівняльна характеристика відносного м'язового компоненту за статтю.

Основним завданням нашого дослідження було з'ясування впливу рухового режиму на співвідношення жирового та м'язового компонентів. Аналіз результатів вказує, що в учнів, які систематично займаються фізичними вправами (дівчата відвідують гурток бального танцю, а хлопці секцію футболу не менше ніж три рази на тиждень) вміст жирового компоненту нижчий, а м'язового вищий. Особливо цікавим є те, що у дівчат суттєва різниця показники вісцерального жиру у порівнянні із загальним жировим компонентом. Результати дослідження представлено в таблиці 3.4 та рисунку 3.4.

Стосовно раціону і режиму харчування у більшості підлітків залежності не виявлено, окрім однієї дівчини, яка має більше норми відсоток жирового компоненту, але її індекс маси тіла відповідає нормі.

Таблиця 4

Середні показники компонентів тіла учнів різної рухової активності

	Компоненти (%)											
	Хлопці						Дівчата					
	Висока РА			Низька РА			Висока РА			Низька РА		
	ВЖК	ВВЖК	ВМК	ВЖК	ВВЖК	ВМК	ВЖК	ВВЖК	ВМК	ВЖК	ВВЖК	ВМК
$\bar{x}$	18,2	2,7	26,3	19,5	3,8	24,2	18,8	3,2	20,7	20	4,5	19,9
δ	0,7	0,9	1,6	0,8	0,6	1,6	1,1	0,8	1,3	1,1	0,6	0,8

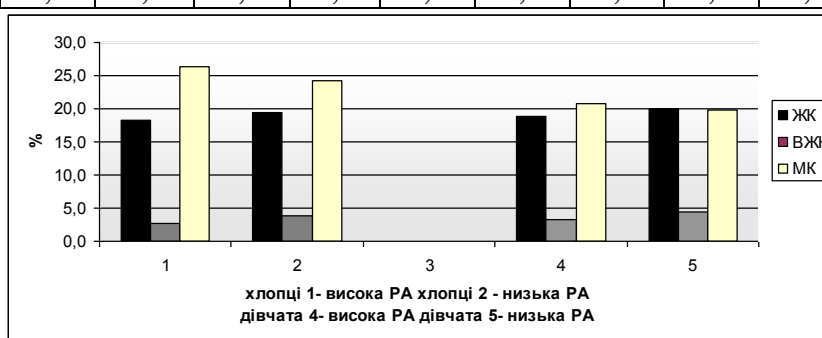

Рис 4 Порівняльна характеристика вмісту компонентів тіла підлітків з різним рівнем рухової активності.

Показники індексу маси тіла не завжди співпадають з показниками жирового компоненту, що пояснюється тим, що індекс не завжди є інформативним і можливо необхідно використовувати інші види індексів.

Висновки. Отримані данні жирового і м'язового компонентів тіла дітей підліткового віку вказують на те, що за стандартами всі показники знаходяться в нормі для віку і статі. Відмічається позитивна динаміка змін компонентів тіла з віком, що пояснюється ростом організму та фізичним розвитком. Існують відмінності і статтю, жировий компонент більший у дівчат, а м'язів у хлопців.

Доведено, що рівень рухової активності також впливає на склад тіла дітей підліткового віку, як у хлопців, так і у дівчат. В студентів, що систематично займаються фізичними вправами знижено жировий компонент, а м'язів компонент збільшено.

Використані джерела:

1. Бобохонова А.С., Хеймец Г.И., Атауллаханова Д.М. и др. Диагностика гипертрофии миокарда левого желудочка сердца с учетом данных биоимпедансометрии // Диагностика и лечение нарушений

регуляции сердечно-сосудистой системы: тр. VIII науч.-практ. конф. – М., 2006. – С. 156-161.

2. Ерюкова Т.А., Старунова О.А., Николаев Д.В. и др. О результатах полисегментного биоимпедансного анализа состава тела // Диагностика и лечение нарушений регуляции сердечно-сосудистой системы: тр. XI науч.-практ. конф. – М., 2009. – С. 76-85.

3. Єрмольєв В.О., Шипіцина О.В., Яцик Н.В. Особливості формування маси тіла та її компонентів, як показників фізичного розвитку // Вісник морфології. – Вінниця, 1999. – С. 93-94.

4. Крутько В. Н., Славин М. Б., Смирнова Т. М. Математические основания геронтологии. – М. : УРРС, 2002. – 384 с.

5. Маречек С.В., Поляков В.М. Возможности оценки приповерхностной структуры биологической ткани по измерению коэффициента отражения на отдельных частотах СВЧ-диапазона // Биомедицинские технологии и радиоэлектроника. – 2005. – №11-12. – С. 4-11.

6. Поворознюк В. В. Структурно-функціональне состояние костной ткани у детей и подростков: результаты украинско-белорусского исследования / В. В. Поворознюк, Э. В. Руденко, Е. В. Бутылина [и др.] // Проблеми остеології. – 2006. – Т. 9. – С. 99-100.

7. Процюк Т. Л. Особливості компонентного складу маси тіла і соматотипологічних показників у дітей молодшого шкільного віку, хворих бронхіальною астмою / Т. Л. Процюк, А. І. Кожем'яка, І. В. Гунас [и др.] // Вісник проблем біології і медицини. – 2007. – Вип. 1. – С. 133-137.

8. Синдеева Л.В., Нехаева Т.И., Юсупов Р.Д. Биоэлектрические свойства живых тканей как критерии оценки состава тела человека в пожилом возрасте // Сибирское медицинское образование. – ФГБОУ ВО КрасГМУ, 2012. – том 2. С. 129.

9. Цивинский С.В. Физика XXI века. – М.: Компания Спутник плюс, 2007. – 408 с.

10. Ostojic S.M. Estimation of body fat in athletes: skinfolds vs bioelectrical impedance // J. Sports Med. Phys. Fitness. – 2006. – Vol. 46, N 3. – P. 442–446